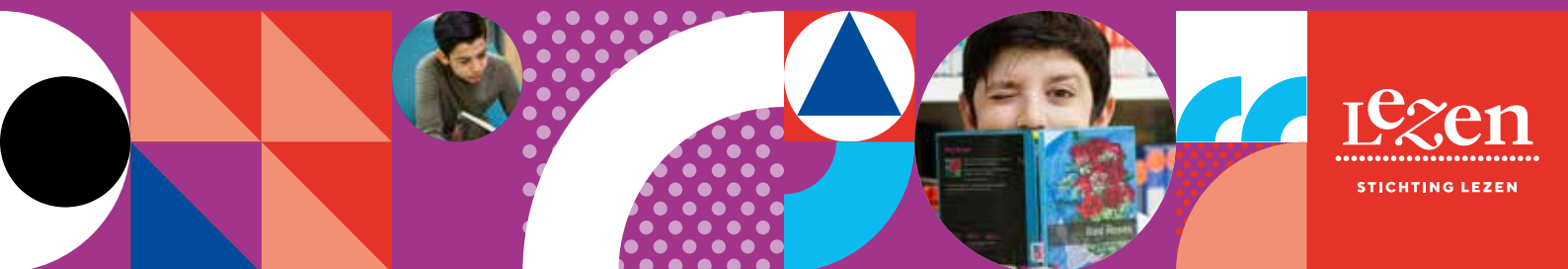

ONDERZOEKSPUBLICATIE

Verrijkt vrij lezen

Een meta-analyse van de effecten van toevoegingen aan vrij lezen

Lezen
STICHTING LEZEN

Stephan Merke, Lesya Ganushchak & Roel van Steensel

Verrijkt vrij lezen

Een meta-analyse van de effecten
van toevoegingen aan vrij lezen

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 623 05 66
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs

Stephan Merke (EUR)
Lesya Ganushchak (EUR)
Roel van Steensel (EUR)

Dit onderzoek is uitgevoerd door de Erasmus Universiteit Rotterdam in opdracht van Stichting Lezen.

Vormgeving cover

Judith Schoffelen en Erik olde Hanhof

Citeren als: Merke, S., Ganushchak, L., Steensel, R. van. (2022). *Verrijkt vrij lezen: Een meta-analyse van de effecten van toevoegingen aan vrij lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

©2022 Stichting Lezen, Amsterdam

Samenvatting

Op een vast moment van de schooldag een kwartier of halfuur lezen in een zelfgekozen boek: stillezen of vrij lezen is een veelgebruikte aanpak om het lezen onder leerlingen te bevorderen. De verwachting is dat vrij lezen het plezier in lezen stimuleert, en daardoor ook het leesgedrag en de leesvaardigheid. Onderzoek laat echter zien dat vrij lezen niet altijd de gewenste uitkomsten heeft. Er zijn ten minste vier knelpunten die de effectiviteit ervan belemmeren (Reutzell et al., 2010):

1. Met name zwakke lezers zijn niet altijd even goed in staat om boeken te kiezen die bij hen passen.
2. Niet alle leerlingen zijn even betrokken bij het vrij lezen. Sommige vinden zelfs allerlei manieren om het lezen te vermijden.
3. Leerlingen hoeven geen verantwoording af te leggen over wat ze lezen.
4. Leerlingen worden niet altijd in staat gesteld om door te praten over de boeken die ze hebben gelezen.

Het huidige onderzoek

In deze meta-analyse zijn we nagegaan of toevoegingen aan vrij lezen deze bezwaren kunnen wegnemen. Denk bijvoorbeeld aan hulp bij de boekenkeuze, het bijhouden van een leeslogboek of het voeren van boekgesprekken. We hebben antwoord gezocht op twee vragen:

1. Dragen zulke toevoegingen bij aan de leesvaardigheid, de leesmotivatie en het leesgedrag van leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs?
2. Is de omvang van zulke effecten afhankelijk van (a) programmakenmerken (d.w.z. van de specifieke toevoegingen aan vrij lezen), (b) steekproefkenmerken en (c) studie- en meetkenmerken?

Resultaten

Toevoegingen aan vrij lezen hebben op korte termijn een positief effect op de algemene leesvaardigheid (d.w.z. op maten waarin vloeiend en begrijpend lezen worden gecombineerd). Hoewel klein, is dit effect bemoedigend. In vrijwel alle onderzoeken werd namelijk gebruikgemaakt van tests die buiten de context van de programma's zijn ontwikkeld (vaak gestandaardiseerde tests). Zulke tests laten vaker kleine effecten zien dan tests die speciaal voor het onderzoek zijn ontworpen. Maar belangrijker: wat met een gestandaardiseerde test in feite wordt gemeten, is of programmaeffecten te generaliseren zijn naar kennis en vaardigheden die de context van het programma overstijgen. Anders gezegd: er wordt niet gekeken of leerlingen die teksten die ze tijdens het vrij lezen hebben gelezen beter begrijpen, maar of ze teksten in het algemeen beter begrijpen. Dat lijkt dus het geval.

Kijkend naar de afzonderlijke toevoegingen aan vrij lezen, vonden we dat afbakenen van het boekenaanbod een positief effect heeft op de gecombineerde leesmaten (d.w.z. op algemene leesvaardigheid, leesbegrip en vloeiend lezen samen). Programma's waarin daarvoor geen aandacht was, hadden geen effect. Ook vonden we, anders dan verwacht, negatieve effecten van hulp of instructie tijdens het vrij lezen en van de toevoeging van een sociale component.

Aan deze laatste observaties kunnen we echter geen definitieve conclusies verbinden: de manier waarop die hulp/instructie of sociale component in studies is vormgegeven, verschilt sterk. Bij hulp/instructie gaat het bijvoorbeeld om 'student-teacher conferences', maar ook om programma's waarin aparte woordenschat- of strategie-instructie aan het vrij lezen wordt gekoppeld. Een sociale component kan zijn ingebouwd tijdens de leesactiviteit (via 'partner reading' of 'buddy reading'), maar regelmatig vinden er ook activiteiten plaats na het vrij lezen, in de vorm van groepsdiscussies of 'book talks'. Ten slotte duiden onze resultaten erop dat toevoegingen aan vrij lezen met name gunstig zijn voor leerlingen met het risico op een leesachterstand.

Conclusies en aanbevelingen

Eerdere overzichtsstudies waren niet positief over de effecten van vrij lezen. Onderzoek suggereert zelfs dat vrij lezen alleen gunstig is voor leerlingen die al een leesroutine hebben, maar negatief uitwerkt voor leerlingen die deze routine niet hebben. De uitkomsten van deze meta-analyse impliceren dat toevoegingen aan vrij lezen die negatieve impact kunnen tegengaan: met name leerlingen met het risico op een leesachterstand hebben er baat bij.

Afbakening van het boekenaanbod is de meest kansrijke toevoeging; zonder die afbakening zagen we zelfs geen programmaeffecten. Deze uitkomst ondersteunt de gedachte dat het voor het succes van vrij lezen belangrijk is dat leerlingen boeken lezen die aansluiten bij hun leesniveau. Dat wil zeggen: boeken die niet te moeilijk zijn, maar ze wel voldoende uitdaging bieden om de volgende stap in hun leesontwikkeling te zetten.

